

מה זה כסף פמיניזם?

כתבה: רחל שגיא

נלקח מתוך: "מה זה בכלל פמיניזם", טלי רוזין. "ילוד אישה", אדריאן ריץ.

המסר העיקרי שעובר, בקריאת הסיפורים המדהימים על נשים רבות אמיצות שסללו דרכים חדשות – שההיסטוריה נרקמת ממעשיהן הפרטיים, הבחירות, השאיפות והמאבקים של כל אחת ואחת מאיתנו.

מה משמעות הפמיניזם?

המילה "פמיניזם" נולדה לפני כ-100 שנה, כמונח רפואי, ונועדה לתאר גבר בעל איפיונים נשיים, כגון גבר המצמיח שדיים. עם הזמן השתנתה משמעות המילה למינוח בתחום הפסיכולוגיה שמשמעה אישה בעלת מאפיינים גבריים, כגון: רצון ללמוד, שאפתנות, אומץ לב (על פי ההגדרה החברתית דאז). בכל מקרה, המשמעות הייתה שלילית, והצביעה על "קלקול" רפואי או פסיכולוגי.

רבקה ווסט, עיתונאית בריטית, 1913: "מעולם לא הצלחתי להבין מה זה בדיוק פמיניזם. אני רק יודעת שאנשים קוראים לי פמיניסטית בכל פעם שאני מביעה דעה המבדילה ביני לבין סמרטוט לניקוי רגליים".

מילון: "אידיאולוגיה של שחרור האישה". מכאן נובע שנשים סובלות מאי צדק בגלל מינו, ואפילו מדיכוי שיש להשתחרר ממנו.

טלי רוזין: "תיאוריה המבוססת על נקודת המבט של האישה, השופכת אור חדש על ידע קיים".

כל פמיניסטית או חזות בפמיניזם פרטי משלה, שנגזר ממקום לידתה, גזעה, מעמדה החברתי והכלכלי, עוולות שחוותה, סיפור חייה. לבחור רופאה אישה, לקדם נשים אחרות, לבחור מפלגה שיש בה ייצוג הולם לנשים, הן דוגמאות להתנהגות פמיניסטית.

סיפורו של הפמיניזם מתחיל מרגע שהנשים התחילו להתארגן באופן מודע, לצורך שיפור מעמדם.

מתי ואיך הגברים השתלבו בצופים?

"שלטון הגברים" - "החברה הפטריארכלית" - שלטון האב, הוא המודל החברתי העיקרי של החברה האנושית המערבית. השורשים של "שלטון הגברים" התפתחו בתקופה היוונית והרומית והתחזקו מאד עם התפתחות הדתות המונותאיסטיות (יהדות, נצרות, איסלאם), המאמינות באל יחיד שהוא האל-האב-זכרי ומופשט ובעל אמונה מוסרית וערכית אשר הוטמעה כאמת היחידה.

חברה פטריארכלית מבוססת על סדר הירארכי שבראשו עומד האב-הגבר, והוא שולט באישה ובילדים. העיקרון ההירארכי משוכפל בכל הרמות: האל, המלך / השליט, אב המשפחה. בחברה פטריארכלית הגברים הם המארגנים את החברה, מוסדותיה, חוקיה,

משרד הבינוי והשיכון קידום מעמד האישה

ערכיה ותרבותה. הסדר בכל תחום – צבא, אוניברסיטה, תעשייה, טכנולוגיה, ממשלה – נקבע על ידי הגברים, והם העומדים בראשה.

לשליטה המינית של הגבר באישה, השליטה הערכית-מוסרית והעליונות הכלכלית של הגבר יש בחברה הפטריארכלית מטרה עיקרית אחת: הכרה בחשיבות הרכוש והרצון להעבירו לצאצאים הביולוגיים של האב. "בצומת הדרכים של שליטה מינית, בעלות על הרכוש והרצון לגבור על המוות באמצעות הבנים – התפתח המוסד כפי שאנו מכירים אותו – המשפחה הפטריארכלית בת ימינו (ילוד אישה, אדריאן ריץ, עמ' 90).

לפני התקופה היוונית, ובמשך אלפי שנים, התקיימו מודלים חברתיים אחרים, שבהם האישה הייתה שותפה מרכזית ושווה בחברה ובמוסדותיה השונים – השלטוניים, הדתיים והכלכליים.

את המצרות:

בתקופת האבן הייתה חלוקת עבודה: הגברים היו ציידים והנשים היו מלקטות. התיאוריות המקובלות עד לאחרונה, הכתירו את איש המערות, הצייד, כממציא הכלים הראשונים. התיאוריה הפמיניסטית ניתחה מחדש אותם ממצאים ארכיאולוגיים והגיעה למסקנה כי הכלים הראשונים שהמציא המין האנושי היו כלים לאחסון של פרי הלקט, וכלי חפירה להוצאת שורשים ועיבודם, שפותחו על ידי נשים מלקטות. אשת המערות פיתחה את אומנות הקדרות ואת החקלאות הקדומה. חיי הנשים דרשו עבודת צוות, והן פיתחו את התקשורת, השפה, הרפואה מצמחי מרפא, והובילו לפיתוח התרבות השבטית.

בראיה החדשה, המיתוס שהיה רווח כי הגבר הצייד הוא הדומיננטי והיוצר בחברה האנושית הפרה-היסטורית, מתפוגג, ומתקבלת תמונה שלמה יותר על החברה, שבה יש חשיבות ותרומה לנשים לא פחות מאשר לגברים.

האלה הקדמונית הנצרות

בחברות הניאוליטיות, פרה-קולומביאניות קפרסאיות ומצריות קדומות ועוד, היחס לאישה הקדמונית השתקף בפולחנים דתיים שבמרכזן **אלות קדומות ששלטו בעולם**, שגילמו את אימא אדמה, את הפיריון, את היכולת ליצור ולברוא. האלה האישה הייתה נערצת, מקור החיים, הסמכות האלוהית, "קיימת כמו שהיא, לא כדי לפתות גבר ולא להרגיעו, אלא לעצמה בלבד" (ילוד אישה, אדריאן ריץ, עמ' 127). האישה הייתה "מחוללת התמורה", בעלת תפקיד רוחני ותפקיד יצרני בחברה. האישה בעלת משמעות לעצמה, בלי התפקיד העיקרי שהחברה הפטריארכלית הצמידה לה – להיות הרעה המסורה ומגדלת הילדים, ותו לאו.

האלה שלטה על החיים ועל המוות, שלטה בחייה ובמיניותה, היו לה הרבה מאהבים. החברה התבססה על קצב נשי ועל ערכים נשיים. הוסת הייתה "מתנת ירח מסתורית של האלה" ולא תקופת טומאה כפי שנתפסת בדתות מאוחרות יותר. הכוח של השלטון עבר מהמלכה האם לבת. גם נשים רגילות היו בעלות רכוש, נתפסו כשותפות מכובדות, היו חופשיות להתגרש, לחמו כחיילים, התאמנו בספורט. כל זה תוך שמירה על כבוד הגברים!! המטריארכיה, שהיא צורת התארגנות חברתית הרואה את האישה במרכז הייתה שוויונית בעיקרה.

מה קרה ביוון הקדומה?

הסגידה לאלה הנערצת בתרבויות השונות נמשכה עד תקופת יוון ומעט אחריה. היוונים מחקו 25,000 שנה של תרבות שקדמו להם. מבחינתם, הם היו תחילת ההיסטוריה. מבחינת הנשים – זו הייתה סופה של ההיסטוריה. לאחר התקופה היוונית,

משרד הבינוי והשיכון קידום מעמד האישה

הנוכחות הנשית נעלמה או נמחקה מההיסטוריה האנושית. האגדות על האמזונות האכזריות והפראיות במיתולוגיה היוונית מחזקות את ההשערה, כי הנשים לא קיבלו את דיכוין בשקט, וניסו להילחם ולהתמרד נגדו.

בתקופה היוונית האמינו שגברים ונשים נבדלים אלה מאלה בחום גופן. נשים קרות ולכן הדם לא עולה למוחן. החברה היוונית הייתה מושתתת על ה"אדם" – או "האזרח". בהגדרה זו לא נכללו הנשים, הילדים והעבדים, שנתפסו כרכוש ולא כבני אדם שווים.

מכשפות ואיילדות היא המיניסט

בתורה נקבע: לא רק ש"בעצב תלדי בנים" אלא גם "הוא ימשול בך". חוה נוצרה מצלע של אדם, הגבר הוא המקור, והאישה היא שלוחה שלו. חוה קלה לפיתוי, ובגללה גורשו מגן העדן.

הרדיפות הדתיות אחר נשים היו מהאכזריות והנוראות שידעה החברה האנושית: בין המאות ה-15 ל-17, רווחה באירופה התופעה של "צייד מכשפות" – תופעה שהונהגה על ידי הממסד הנוצרי. בתקופה זו נשרפו בכיכרות הערים והוצאו להורג מאות אלפי אנשים שהואשמו בכפירה. יש המעריכים כי במהלך 300 שנים הוצאו להורג כ-9 מיליון אנשים, 85% מהם היו נשים!

אחד ההסברים לתופעה היא כי באותה תקופה היו הרבה יותר נשים מגברים. העודף נוצר בגלל שגברים נהרגו במלחמות ו/או היו פחות חסינים למגיפות שהשתוללו באותה עת. כתוצאה מכך, נשים רבות חיו לבד, בלי בעל, והפכו לעצמאיות יותר. מצב זה היה בלתי נסבל לגברים, אשר הרגישו מאוימים מהעוצמה ומהעצמאות שהנשים צברו. הגברים והממסד הדתי יצאו למלחמה בהן, הפכו אותן לשעיר לעזאזל, האשימו אותן בכל – במגיפה השחורה, בכפירה באלוהים והתחברות לשטן ובמעשי כישוף מסוכנים.

נשים שעסקו כמיילדות נרדפו אף הן: הן היוו איום על הממסד הדתי והרפואי, שהיה גברי לחלוטין, בכך שסייעו לנשים ללדת עם פחות כאבים, נתנו לנשים אמצעי מניעה ועזרו בביצוע הפלות. חוקי האינקוויזיציה קבעו שכל אישה העוסקת ברפואה היא מכשפה שדינה מוות. בהדרגה הפקיעו הרופאים הגברים את השליטה על נושא הפרייון והלידה מידי הנשים המיילדות. יש להבין שכאשר מדובר ב"רופא" בתקופת הביניים אין הדבר דומה לרופא בימינו. שיטות הטיפול, הידע ואפילו רמת ההיגיינה של המיילדות באותה עת עלו על אלה של הרופאים. הוצאת כל תחום הפוריות והמיניות מידי הנשים והשתלטות הגברים על התחום, גרמו לנזקים רבים ולהעלאה משמעותית במספר מקרי המוות בלידה.

לאן נצמח הנשים מספרי ההיסטוריה?

כיום מנסות חוקרות הסטוריוניות וארכיאולוגיות לנסות לשחזר היכן נעלמה מחצית מהאנושות מספרי ההיסטוריה. למה זה חשוב? מכוון שמי שמתעד את ההיסטוריה, קובע איך תופסים את העבר. תפיסת העבר במקרים רבים מהווה בסיס להבניית ההווה, עיצוב הנורמות והסולידריות של החברה האנושית.

כיום ברור שאין היסטוריה אחת "נכונה" ואין אמת אחת. למי שיש כוח, כסף ונמצא בעמדת השפעה או שליטה – הוא זה שבדרך כלל משמר את העבר, מתוך נקודת מבטו ובחירותיו. הדבר נכון גם לגבי הפרשנות של ההיסטוריה מנקודת מבט של עמים שונים או קבוצות שונות, כאשר העם או המעמד המנצח עוסק בתיעוד, בעוד המנוצחים עוסקים בליקוק פצעייהם והישרדות.

משרד הבינוי והשיכון קידום מעמד האישה

האם היתה איזה קונספירציה, התארגנות ארוכת שנים של גברים למנוע מנשים להיכנס לסיפור ההיסטורי? יש לשער שלא. ההסברים לכך שנשים ופועלים כמעט ולא תועדו בהיסטוריה יכולים להתחלק לשניים:

1. כמובן שההיסטוריונים עד למאה ה-19 היו על טהרת המין הגברי. מהיותם כאלה, כל המתרחש בעולמן של הנשים לא היה מעניין או רלוונטי. הפעילות בספירה הציבורית היתה בעיקר של גברים, שליטים, מצביאים, אנשי דת, מדענים והוגים, ואלו הדברים שתועדו. עם זאת, היו עבודות תיעוד רבות גם של חיי האדם הפשוט, החייל, החקלאי, איש האומנויות. בכל אלה, "שכחו" לבדוק מה האישה עושה, מה תרומתה לחברה, איך נראים חייה.

2. במקרים בהם היו התארגנויות משמעותיות של נשים, וכן פעילות של נשים מנהיגות ודומיננטיות אשר פעלו בספירה הציבורית, היתה נטיה של ההגמוניה הגברית "להשמיט" אותן מדפי ההיסטוריה. יש לכך דוגמאות רבות, מאז התקופה היוונית ועד לימינו. עיקרון זה נכון גם לגבי יצירה אומנותית וספרותית של נשים, אשר משום מה "נשכחה". זאת מתוך אינסטינקט פשוט של הגברים לא לעודד חשיבה עצמאית וגישות מרדניות בקרב הנשים, אשר נתפסו כנתינות של הגברים במקרה הטוב, ורכוש הגברים במקרה הרע.

מאה 8 מארץ - היום הבינלאומי למאבק נאמאז האישה?

במקביל למאבקים הקשים משנת 1848 למתן זכות הצבעה לנשים, באירופה ובארצות הברית, התנהלו מאבקים אלימים וקשים לקבלת שכר סביר לנשים פועלות, אשר השתכרו משכורות רעב בתנאי עבודה בלתי אנושיים, וללא ייצוג, מאחר והאיגודים המקצועיים לא קיבלו את הנשים. בשנים 1908 - 1911 הוקמו איגודים מקצועיים לנשים, והחלו שביתות והפגנות ענק. בשנת 1909 צעדו 20,000 פועלות טקסטיל בהפגנת מחאה, ושנה לאחר מכן הוכפל מספרן.

התאריך שנחקק בזיכרון: ב-8 במרץ 1907 קיימו הפועלות של ענף ההלבשה בניו יורק מצעד מחאה בתביעה לתנאי שכר שווים עבור עבודה שווה. המשטרה פיזרה אותן בכוח ואסרה נשים רבות. שנה לאחר מכן, ב-8 למרץ 1908 ארגנו התופרות הניו יורקיות הפגנה במטרה להנציח את ההפגנה הקודמת, ודרשו לשים קץ לתנאי העבודה המשפילים. גם בהפגנה זו נתקלו באלימות המשטרה. לאחר שנתיים, הוחלט לקבוע את היום הזה כיום המסמל את מאבק הנשים לשוויון. מעניין לציין, כי המהפכה הרוסית פרצה ביום זה בשנת 1917, מכוון שהתחילה בהפגנות ענק של נשים. היום 8 למרץ הוכר ע"י האו"ם ב-1978 כ"יום האישה הבינלאומי".

אסור לנשים ללמוד?

הדרת הנשים מהאפשרות ללמוד ולהתחנך, היה והינו אחד הכלים המרכזיים שבאמצעותם גברים שמרו על עליונותם ושליטתם בחברה ובמשאביה. במאה ה-17 האישה המשכילה ביותר באירופה היתה בלשנית הולנדית בשם ון שורמן, בת אצולה ששלטה ב-13 שפות, ביניהם עברית. את השכלתה רכשה כשהיא מתחבאת מאחורי וילון!!! באוניברסיטה בהולנד. בסיפורה "המשרתת המלומדת" טענה שורמן כי נשים צריכות לרכוש השכלה בכל התחומים, אבל לא להשתמש בה לצורכי מקצוע. שורמן פנתה לנשים רבות ברחבי אירופה, לגייס כספים לחינוך נערות ונשים.

ואם זה נראה לכם מוזר, אזי לידיעתכם: בשנת 1998 נערך בקיימברידג' באנגליה טקס חלוקת תארים לנשים, באיחור של 50 שנה. הנשים סיימו ללמוד ב-1948, אולם בשנה זו

משרד הבינוי והשיכון קידום מעמד האישה

אסור היה להן להשתתף בטקסי הסיום או לקבל תעודת תואר! מוריהן טענו, כי המוח של נשים אינו מתאים ללימוד. שימו לב, מדובר באנגליה הנאורה, בשנת 1948.

במאה ה-17 גם באמריקה לא קיימת מסגרת לימודים לנשים, ובאונברסיטת הארוורד לא הורשו נשים ללמוד. באותה תקופה, ילדות קטנות יכלו ללמוד בבית ספר יסודי, אבל רק בימים שהבנים עבדו בשדות או בין השעות 6 ל-8 בבוקר.

המסורות היהודית והנוצרית רק חיזקו אבחנה זו, וכידוע חל איסור על לימודי נשים ביהדות, "קול באישה ערווה", וגם הנצרות השתיקה את הנשים – בתפיסה של "ללמוד בשקט". הגברים כמובן עודדו את האבחנות הללו, מאחר והם היו המרוויחים העיקריים.

בעידן הנאורות, האדם – גבר כמובן – חגג גילויים מדעיים מרחיקי לכת. בשנת 1632 הוכיח גלילאו גליליי כי הארץ סובבת סביב עצמה. חמש שנים לאחר מכן הפילוסוף דקארט קבע "אני חושב משמע אני קיים". עוד חמישים שנה – ניוטון גילה את חוק המשיכה. המשמעות היא – האדם וכוח מחשבתו הופכים לכלי עיקרי לבדיקת העולם. ולא האלוהים או הדת כמסבירים כל תופעה. אומנם הנאורות לא כללה את הנשים – מאחר ולא ניתנה להן כניסה לחיי הלימוד והעשייה הציבורית – אבל הרוח שאפשר לשבור תפיסות ישנות, ולחשוב אחרת – חילחלה והציתה את דימיון של נשים נבחרות ומיוחדות.

בשנת 1761, "העיתון של הנשים" בצרפת, הפך בידיה של מאדאם דה-מובר, עיתונאית ועורכת, לעיתון רציני ובו כתבות על נשים יוצאות דופן שעסקו במקצועות "לא נשיים" כמו פיסול, זמרה, וכימיה. הצנזורה – איזו הפתעה! סגרה את העיתון לאחר שנת פעילות.

בפועל, רק לקראת סוף המאה ה-18, נפתחו בהדרגה השערים של האוניברסיטאות לנשים!

מה אנחנו האנשים?

זין זאק רוסו, מהוגי הדעות הבולטים במאה ה-18, תקף את כל העוולות החברתיות, למעט את מצב הנשים. רוסו, בדברי מתק סקסיסטיים, מתאר את תפקיד הנשים הבלעדי – לגדל את הילדים ולטפל בגברים. "הן תלויות ברגשותינו, חינוכן צריך להיות מתוכנן ביחס לגברים... לענג את הגברים, להיות להם לתועלת, לזכות באהבתם והערכתם, לגדל אותם כילדים." דמות האישה לפי רוסו – התקדמה מהאישה השטנית, הטמאה ומקור החטא, שהיתה רווחת במאות 15 – 17, לעבר דמות האישה הצייתנית, הכנועה, הצנועה, אבל בעלת תפקיד חשוב ומכובד בחברה.

כשפונה אביגיל אדמס במכתב לבעלה, ג'ון אדמס, הנשיא השני של ארה"ב: "זכור את הנשים, היה נדיב כלפיהן משהיו אבותיך. אל תיתן כוח חסר גבולות בידי הבעלים. זכור שכל הבעלים רוצים להיות טירנים (עריצים)". והוסיפה איום "אם לא תוקדש תשומת לב מיוחדת לנשים, אנחנו נחושות בדעתנו להתמרד".

ומה אתם חושבות היתה תשובתו? "אינני יכול שלא לצחוק. הרי אנחנו רציניים מידי מכדי להציע לבטל את חוקי המערכת הגברית שלנו". ומוסיף "מריחה" גברית, להרגעה והתחנפות, שתמיד עוזרת להחזיק את הנשים במקומן, עד עצם היום הזה: "במצאיאות את יודעת שאנחנו היננו הנתונים. יש לנו רק שם של אדונים."

תחיית האפק לזכויות הנשים

מרי וולסטון, אישה אנגליה, בת לאב שיכור ואלים, הקימה בית ספר לנערות בלונדון, ותבעה לראשונה חינוך והשכלה ועבודה שווה לנשים ולגברים. בשנת 1792 כתבה את הספר "הגנה על זכויות הנשים", פנינה פמיניסטית, שמסריה חיים עד היום: "סילחו לי אם

משרד הבינוי והשיכון קידום מעמד האישה

אתייחס אליהן כאל יצורים תבוניים, במקום להחמיא לחינניות המקסימה שלהן ובמקום לראות אותן כאילו היו במצב של ילדות מתמשכת, ללא יכולת לעמוד ברשות עצמן".
לטענת מרי וולסטון - נשים נולדות שוות, אבל מחונכות להיות חלשות, קלות דעת וצייתניות. בשל חוסר יכולתן להתנגד לדרישה הגברית - הן עסוקות בפיתוח הצד השיטחי שלהן - דהיינו - המראה החיצוני שלהן. בהערת סוגריים - ביתה של מרי וולסטון, מרי שלי, כתבה את אחת מיצירות המדע הבידיוני הטובות בכל הזמנים - "עלילות פרנקנשטיין".

מאמצע המאה התשע עשרה, ועד שנות העשרים של המאה העשרים - היא תקופת "הגל הראשון" של המאבק הפמיניסטי. בתקופה זו התחוללו מאבקים מרים לזכויות נשים, אשר שינו את מצבן של הנשים - מאז ועד היום. במוקד היה המאבק למען זכות בחירה לנשים. אבל התנהלו במקביל מאבקים נוספים.

בצד האפל של החברה - ז'וספין באטלר הובילה מאבק מר למען זכויות של הזונות, שפעלו בליברפול. המאבק התנהל בשנת 1869, ובמרכזו הדרישה לביטול "חוק המחלות המידבקות" - שאיפשר לתפוס כל אישה הנמצאת במגורי חיילים או מלחים, ולבדוק אותה בניגוד לרצונה. לרגע לא חשבו לבדוק גם את הלקוחות. כאז גם היום, ההתעקשות לעסוק במעמד המיני של האישה מעוררת התנגדות אלימה, וההמון תקף את באטלר שזמן שנשאה דבריה בהפגנה - וזרק עליה קמח וצואה, קרע את בגדיה ופצע אותה קשות.

מאבק נוסף, שהחל בסוף המאה ה-19 בארה"ב ונמשך עד ימינו, הוא על זכות השליטה של האישה בגופה, ובין היתר - הזכות להשתמש באמצעי מניעה, ולבצע הפלות. המאבק יצא נגד תפיסות ויקטוריאניות ומסורתיות - לפיהן האישה היא כלי רבייה, וכל נושא המין והתשוקה - הוא נושא גברי בלבד. במקביל, החלו לצוף הבעיות הקשות של אלימות של גברים נגד נשים. התגובות נגד הנשים שנשאו את דגל המאבק היו קשות ומכפישות. בשנת 1885 נוסדה בשיקגו הלשכה להגנת נשים וילדים - שנתנה מטריה של הגנה וטיפול לנשים וילדים שעברו תקיפות מיניות ואחרות.

זכות הצבעה לנשים

עד למלחמת האזרחים, עסקו נשות אמריקה במאבק לפתיחת שערי מוסדות החינוך לנשים, ובמאבק למען זכות לרכוש לנשים נשואות. עם סיום מלחמת האזרחים, בשנת 1865, הרחיבו הנשים את מעגל המאבק, והפסיקו להילחם כמו "ילדות טובות". לואי סטון (1818 - 1893) היתה אחת מגיבורות המאבק הפמיניסטי. אישה קטנה-גדולה (45 ק"ג) גדלה בעוני בחווה במסצ'וסטס. לימדה בבית ספר כפרי וחסכה כסף ללמוד בקולג' היחיד שפתח שערי לנשים ושחורים. לנשים אסור היה להשתתף בויכוחים, וחוייבו לעשות את הכביסה של כולם. טוב, אין דבר מושלם. לואי הרוויחה כמורה מוסמכת בדיוק מחצית השכר של אחיה, על אותה עבודה. נשמע מוכר? נאבקה נגד העבדות, והתגלתה כנואמת מבריקה. לואי היתה האישה הראשונה שחתמה על חוזה נישואין שיויוני, ואף שמרה על שם נעוריה.

לואי סטון סירבה לממש את חובתה האזרחית לשלם את מיסיה, עד שתמומש זכותה האזרחית לבחור. גם כשהפסידה את כל רכושה בשל כך, עמדה על שלה. עמיתתה וחברתה, סוזן ב. אנתוני, הובילה קבוצה של 50 נשים להירשם להצבעה ברוצ'יסטר, למרות שלא היתה להן זכות הצבעה. ביום ההצבעה עיצבו פתקי הצבעה משלהן, והצביעו. הן נעצרו והואשמו בהצבעה בלתי חוקית, שעונשה - מאסר 3 שנים.

במשפט, טענה ההגנה שהסעיף הרביעי בחוקה מגדיר "אזרח" - כל מי שנולד או התאזרח בארצות הברית". לאחר חמש שעות של נאומי הגנה, שלף השופט פסק דין כתוב מראש, והקריא אותו. הורה לחבר המושבעים, כמובן על טהרת הגברים, לפסוק "אשמה" והטיל קנס של 100 דולר. אנתוני קמה בסיום המשפט ואמרה, שלא תשלם אפילו דולר אחד לקנס

משרד הבינוי והשיכון קידום מעמד האישה

הלא צודק שהוטל עליה, ואף תמשיך למרוד נגד העולם הגברי, אשר מטיל על נשים קנסות, אבל מונע מהן להיות מיוצגות בממשלה. "התנגדות לרודנות היא ציות לאלוהים".

בשנים הראשונות חששו הנשים לדרוש בקול רם את זכות הבחירה, מכיון שהדרישה נראתה להן כחוצפה מוגזמת. עשרים שנה לאחר מכן היה ברור שהדרישה לגיטימית. בעיני הגברים, הדרישה לזכות הצבעה לנשים סימלה את סופו של העולם הישן והטוב. עולם שבו עליונות הגברים והבלעדיות שלהם בניהול העולם הציבורי – הם הנחות יסוד.

החל משנת 1869 התפצלו הנשים הסופרגיסטיות באמריקה לשני ארגונים – פלג אחד תמך בשינוי החוקה והרחבתה למתן הצבעה לגברים שחורים, ודחיית המאבק להצבעת נשים. והשני – לא הסכים להמתין לחקיקה למען השחורים. מה זה סופרגיסטיות? Suffrage באנגלית זה זכות הצבעה. סופרגיסטיות הן נשים הנאבקות למען זכות הצבעה.

בשנת 1888, עשרים שנה לאחר הפיצול, מתאחדות שתי התנועות לייסוד "התנועה הארצית האמריקנית למתן זכות הצבעה לנשים". בינתיים מתחלף דור, הפמיניסטיות הותיקות שייסדו את התנועה, אליזבת קיידי סטנטון, סוזן ב. אנתוני, ולוסי סטון מוחלפות בהדרגה בממשיכות שלהן. ואילו המאבק לזכות הבחירה – רק מחריף.

ובאנגליה – קבוצת "הנשים של כיכר לנגהאם", מרכז פמיניסטי שהוקם על ידי שתי חברות – ברברה לי-סמית ובסי ריינר פרקס. נשות המכון עמלו רבות לסייע לגיון סטוארט מיל להיבחר לפרלמנט הבריטי. השקעה זו התברר כנכונה, ומיל פעל רבות למען זכויות הנשים. במאמרו "שיעבוד נשים" התייחס לנשים כמעמד משועבד, שכל ההבדל בינו לבין העבדים השחורים הוא בכך שנשים הם "עבד מחפץ" עבדים מרצון השמחים לשרת את אדונם, בשונה מ"עבד נרצע". ההבדל בין נשים לגברים נובע אך ורק מדרך גידולם, ומכך שגברים זוכים לחינוך, בעוד נשים לא. "טבע הנשים" הוא דבר מלאכותי. לתקופתו – דברים אלו היו מהפכה אמיתית.

גם באנגליה פעלו קבוצות רבות של סופרגיסטיות. ב-1890 התאחדו תחת מנהיגותה של מיליסנט פוסט, ופעלו רבות לשכר מינימום, סיוע במאבק של באטלר, וכמובן – זכות ההצבעה. האם זכור לכם בסרט "מרי פופינס", האמא של הילדים החמודים מייקל וג'ייין היתה סופרגיסטית. ראו אותה באחת הסצינות חוזרת נסערת מהפגנה, כשהיא לובשת פס אלכסוני כמו מלכת יופי. שאלה טובה היא, מדוע בחרו בסרט להציג אותה כדמות נלעגת, חסרת אחריות שאינה מתפקדת כאמא.

אבל ההכרעה האמיתית בסוגיית זכות ההצבעה – נפלה רק בשנת 1918, לאחר מאבק של שבעים שנה, נכנעה אנגליה ללחצים העצומים שהופעלו עליה מכיוונים שונים, והעניקה זכות בחירה לכל אזרח, גבר ואישה. החלטה בארה"ב התקבלה שנתיים מאוחר יותר – בשנת 1920, ובכך תם בהצלחה פרק חשוב וממושך במאבק של הנשים למימוש זכויותיהן.

איך ה'איזו אנצ'י הנ'יצה הראשונים' לארה"ב?

מרגרט סאנגר, אחות במקצועה שהתגוררה בניו יורק, ראתה את אימה מתה בגיל 48, אחרי 18 הריונות. מרגרט טיפלה בנשים עניות רבות אשר עברו הפלות מסמרות שיער, חלקן נפטרו במהלך ההפלה. אחרות היו במצב של תשישות וחולי מההריונות התכופים.

בשנת 1914, כשהיא בת 35, תוך עבירה על חוקי הפורנוגרפיה שהיו אז, יסדה עיתון במחלת ששמו "המורדת". בעיתון הסבירה לנשים דברים בסיסיים שלא היו ידועים אז לנשים – איך גופן בנוי, מהו רחם ושחלות, מהי וסת, איך נכנסים להריון ואיך להימנע מכניסה להריון. כדי להימלט מהמעצר הצפוי לה ברחא לאירופה. רגע לפני יציאתה, הדפיסה והפיצה במחלת ב-100,000 עותקים חוברת הסברה בנושא מניעת הריון.

משרד הבינוי והשיכון קידום מעמד האישה

בהולנד קנתה סאנגר אמצעי מניעה – דיאפרגמות, ורצתה להביאן לארה"ב. אבל כמובן, הדבר היה עבירה פלילית. מה עשתה? מילאה בקבוקים ריקים של ברנדי בדיאפרגמות. סימנה את הארגזים של בקבוקי הברנדי, והכניסה למשלוח ברנדי לארה"ב. קצת לפני שהאוניה הגיעה לנמל, זרקו את הארגזים לים, ומאחר והיו קלים, הם צפו. בשתיים בלילה הגיעה סירה של מכר של סאנגר, אב ל-14 ילדים, שכל השכר שרצה היה – לקבל דיאפרגמה – ואסף את הארגזים. על החוף המתינו לסירה עשרות נשים עם מזוודות, אשר לקחו את הבקבוקים המלאים בדיאפרגמות. כך הגיעו אמצעי המניעה הראשונים לארה"ב.

ריקוד תימני - א - לאן נצמא 50 שנה?

המאבקים הפמיניסטים הם כמו ריקוד תימני – צעד אחד קדימה – שני צעדים לאחור. הגל הראשון של הפמיניזם, שנמשך 70 שנה, הסתיים בהישג בשנת 1920, כאשר הנשים קיבלו זכות בחירה לבית הנבחרים.

לאחר מכן, במשך כ-50 שנה, מסיום מלחמת העולם הראשונה, ועד לסוף מלחמת העולם השנייה – הפמיניזם נכנס לתרדמה עמוקה. אומנם בשנים אלו פעלו מספר נשות מופת, כמו הטייסת המדהימה אמיליה ארהרט או האישה הראשונה, אלינור רוזוולט, וכן הגיעו להישגים כמו העברת חוק שכר שווה עבור עבודה שווה ב-1963. אבל בגדול – התרדמה נמשכה, עד להתפרצות הגל השני של הפמיניזם – הגל של שנות ה-70, שהחל בשנת 1966, והמשיך וסחף את ארה"ב ואירופה עד לשנת 1979. ואחריו – נכון, ריקוד תימני. צעד קדימה ושניים לאחור. שוב נסיגה בשנות ה-80. האם אנחנו בגל השלישי? לא בטוח.

יש טוענים כי ההצלחה של הנשים עוררה גל איבה וביקורת. בשנת 1923, בשיא החרדות ממחפכה בולשביקית בארה"ב, פורסמה **טבלת קורי העכביש**: 29 נשים מנהיגות הואשמו ברקימת "רשת של קורי עכביש" – בחיבורים לארגונים מסוכנים באופיים הקומוניסטי.

האישה האידיאלית:

בין שתי מלחמות העולם, הייתה כמיהה לחזור לנורמאליות, לחיים הישנים, ולחלוקת התפקידים המסורתית בין גבר לאישה. עיתוני הנשים, התקשורת, הטלוויזיה, הסרטים – כולם שירתו את המכבש הכלכלי של תרבות הצריכה - העמידו את מודל "המשפחה המושלמת" שחיה בפרברים. במרכזה – האישה שהיא עקרת בית ומגדלת את הילדים, מנקה באובססיביות את הבית וקונה כל הזמן מוצרי חשמל ומוצרים אחרים. "אימא טובה מגדלת ילדים טובים". קידוש תפקידי עקרת הבית והאם – עזרה להרחיק את הנשים מכל מוקד של השפעה וכוח.

במלחמת העולם השנייה, 7 מליון נשים יצאו לראשונה בחייהן לעבודה. המדינה - ראו איזה פלא – הצליחה לארגן בזמן אפס תקציבים ופתרונות למעונות יום ולגני ילדים. והנשים, אתם כבר יודעים, השתלבו במהירות ובהצלחה והחליפו את הגברים "בעבודות גבריות". בסיום המלחמה, הנשים שטעמו מטעם חיי העבודה והעצמאות הכלכלית – רצו להמשיך. הגברים, לעומת זאת – רצו להחזיר את הגלגל לאחור, ואת האישה לבית בפרברים. נשים אלו נאלצו להמתין עוד 15 שנה – עד אשר קולן יישמע.

איך המין האחר?

בתקופת היובש של 50 שנות "הפסקה" בפעילות הפמיניסטית, זרחה הוגת דעות ויוצרת בשמי הספרות של התקופה, עם פנינה ספרותית, שרלוונטית עד היום. סימון דה בובואר, סופרת, פילוסופית ופעילת שמאל שחיה בצרפת, פרסמה בשנת 1949 את הספר "המין האחר" אשר חולל מהפכה בתפיסות החברתיות. הטענה שלה הייתה: מאז ומעולם נחשבו הגברים כמייצגים את הנורמה, את אמת המידה למין האנושי, הם המין הראשון. הנשים מוגדרות לא בזכות עצמן, אלא באופן יחסי אליו, היא האחר, האחר הנחות. התרבות האנושית כולה נעשתה בידי גברים. הם האקטיביים. הנשים לעומת זאת פאסיביות, חיות בתוך עצמן, וחסרות יכולת לשנות את סביבתן. בספר ניסתה דה בובואר להבין את נחיתות האישה בכל התחומים – בפסיכולוגיה, בכלכלה, באומנות, בספרות, בדת במיתוסים, ולאורך כל ההיסטוריה. למרות הממצאים הקשים, המסקנות שלה היו אופטימיות – בזכות שינוי במבנה החברתי והימנעות ממשפחה – נישואין וילדים – תוכל האישה לפתח קריירה משמעותית.

בין לילה הפכה סימון דה בובואר למוקד להשמצות איומות ופומביות, אבל, באותה נשימה, גם להצלחה מסחררת ככותבת של רב המכר – המין האחר.

הנציה אין לה עט

בטי פרידן, עקרת בית מתוסכלת ואם לשלושה ילדים קטנים, קיבלה הזמנה לכנס מחזוריים בקולג' בו למדה. בטי, שחלמה להיות עיתונאית, שלחה לבנות המחזור שלה שאלונים על עצמן. היום הדבר נראה שגרתני, אבל באותה תקופה, הגברים היו המקור לכל מידע, תיאוריות ועצות על איך נשים צריכות לחיות, להרגיש ולהתנהג. בטי פרידן נפגשה עם עקרת בית אחרי עקרת בית. כולן לכאורה חיו את החלום האמריקאי – והיו אמורות להיות מאושרות ומושא לקנאה. בפועל, התברר לה כי כל אחת מהן הרגישה אבודה, אומללה, מאוכזבת ועל גבול הייאוש. מאחר והן לכאורה מימשו את החלום – לא הבינו מה לא בסדר בחייהן. בשיחות פרטיות, הנשים התחילו לשתף את האחרות, והתברר כי לא מדובר בבעיה פרטית, אלא בתופעה רחבה. בטי פרידן הגדירה אותה בספרה משנת 1963 בשם - "התעלומה הנשית": 200 נשים לבנות, משכילות, נשואות ואמהות במחקרה השיבו, שיש פער בין המודל הנשי שהתקשורת בנתה, לבין מציאות חייהן. המסר המרכזי של פרידן: כפי שבתרבות הויקטוריאנית מנעו מהאישה סיפוק צרכיה המיניים, כך בתקופה הזאת מונעים מהנשים לגדול ולהגשים את עצמן כבני אדם. התעמולה המתוכננת היטב, שמאחוריה מניפולציה כלכלית ברורה – הייתה לשכנע את הנשים כי האושר טמון בנישואין ובאימהות, והתפקיד העיקרי של עקרת הבית היא לקנות מה שיותר דברים לביתה.

האם ערפו חליות?

בנובמבר 1968, הפועלות בחברת פורד בלונדון, אשר קיבלו שכר זעום עבור עבודה קשה ומכאיבה, שבתו בדרישה לשכר שווה לגברים עבור עבודה שווה. השביתה ההיסטורית שלהן שימשה השראה לעובדות נוספות בכל העולם. באותו חודש, באטלנטיק-סיטי בארה"ב, נערכה באולם מפואר תחרות "מיס אמריקה". מחוץ לאולם התקיימה הפגנה של כ-200 נשים, אשר הקימו "תיאטרון רחוב" על המדרכה, ונשאו שלטים "מיק-אפ לא יכול לכסות את פצעי הדיכוי". הן הביאו כבשה שהוכתרה כמיס אמריקה, עם סרט וכתר. בשיאו של האירוע, הציבו "פח אשפה של החירות" ואליו זרקו את כל החפצים שסימלו דיכוי נשי – נעלי עקבים, ריסים מלאכותיות, רולים לשיער, עיתוני פלייבוי, וכן, גם חזיות. לא היה שם לא אש ולא עשן.

משרד הבינוי והשיכון קידום מעמד האישה

אבל למחרת, באחד העיתונים פורסם כי "הנשים המשוחררות שרפו חזיות", וכך נולד המיתוס שמלווה את הפמיניסטיות עד היום. העשן התקשורתי כיסה על העובדה כי אש לא הייתה שם. אבל המסר היה ברור – קם גל חדש של פמיניסטיות, והן לא ישתקו.

העניין הפמיניסטי – הצלחות ושיוויון

בשנת 1966 הוקמה בארה"ב הועדה לשוויון זכויות בתעסוקה. בשנה הראשונה הוגשו אליה 1,600 תלונות, ואולם לא היו לה כלים לטפל, להעניש, לתבוע או לפתור ולו תלונה אחת. אבל לאורך שנות ה-70, התחילו להצטבר הצלחות בתחום השוויון התעסוקה: דיילות אוויר זכו בתביעה נגד פיטורין בהגיען לגיל 35 או במקרה של נישואין. חברת הטלפונים הוכרחה להעסיק גברים כמרכזנים, ונשים כטכנאיות. איגודים במקצועות כמו שרברבות ונגרות – נפתחו לנשים. הנשים החלו לזכות במשפטים על אפליה בקבלה לעבודה, קידום, פיטורין.

ביוני 1966, לאחר שבעו מוועדות וועידות ממשלתיות חסרות שיניים לקידום נשים ששמשו רק מס שפתיים לריצוי הנשים – הקימו בטי פרידן וחברותיה את **הארגון הלאומי לנשים** – (NOW). הארגון צבר תאוצה במהירות, ובתוך מספר שנים הקיף עשרות אלפי חברות, ושימש כדובר המרכזי לזרם הליברלי בפמיניזם, זרם הדוגל בשוויון זכויות.

באותן שנים, גלוריה סטיינס ייסדה מפלגת נשים ארצית, וב-1974 נבחרה אישה ראשונה למושל מדינה. 400 מרכזים לנפגעות תקיפה מינית, ו-250 מקלטים לנשים מוכות נפתחו ברחבי ארה"ב. רבנית ראשונה קיבלה הסמכה בתנועה הרפורמית. נפתחו מאות תוכניות ללימודי נשים באקדמיה. האקדמיות הצבאיות פתחו שעריהן לנשים ב-1976. מדינת נברסקה הכירה באונס בתוך נישואין כפשע. ההישגים היו רבים.

ליטוף הילדונת – הפמיניזם הרדיקלי

במקביל, התארגן הזרם המרכזי השני – הזרם הרדיקלי – וזאת בעקבות האירוע של "ליטוף הילדונת". בוועידת השמאל החדש להקמת ארגון גג לכל ארגוני השמאל – נשות השמאל השקיעו מאמצים רבים כדי שנושאי הנשים יושחל לסדר היום. ואז – כשהגיע תורן לנאום – סירב יושב הראש לאפשר להן לנאום, ליטף את ראשה של הדוברת, ואמר לה: "זוזי ילדונת, יש לנו דברים חשובים יותר משחרור הנשים לדבר עליהם". זה היה הקש ששבר את גב הנאקה, ולאחר שבוע כבר התארגנו חלק מנשות השמאל בארגון נפרד. בוועידה הבאה, שאגו החברה לעבר הדוברת באולם: "תורידו אותה מהבמה ותזיינו אותה". הדוברת, שולמית פירסטון, יהודיה דתייה ובוגרת ישיבה, שזכתה "לליטוף" בשנה הקודמת ולצעקות בשנה זו, פרשה בזעם מהשמאל הגברי, והייתה ממקימות הקולקטיב הפמיניסטי הראשון שקרא לעצמו "המאבק לשחרור האישה". בשנת 1970 פרסמה פירסטון את סיפרה "הדיאלקטיקה של המינים – המקרה של המהפכה הפמיניסטית" ובספר שאלה לגבי השתקן של נשים בהיסטוריה, והיעלמותן מהשיח הציבורי של הוגות הדעות הפמיניסטיות שקדמו לה. בנוסף, טענה כי נשים וילדים שותפים לצרה בכך ששניהם סובלים משליטה ודיכוי של הגבר.

הזרם הרדיקלי טען כי שורש הבעיה נעוץ במבנה הפטריארכלי של החברה ושל המשפחה, אשר מציב את הגבר כשליט ואדון על האישה ועל המשפחה. המונחים שבהם השתמשו הרדיקליות היא מאבק נגד הדיכוי, מאבק לשחרור. לא הן, ואף זרם פמיניסטי אחר לא חרת על דגלו את שנאת הגברים. אבל הרדיקליות יצאו למלחמה נגד השליטה הגברית, וטענתן עדיין מהדהדת: "איך קרה ואיך יתכן שהעולם יתנהל רק על ידי גברים".

משרד הבינוי והשיכון קידום מעמד האישה

טענה נוספת שלהן היא – **"האישי הוא הפוליטי"** – בעיות של הנשים, אשר נראות כאילו הן אישיות, למעשה משקפות תופעות חברתיות רחבות יותר. אין טעם לעשות אבחנות בין האישי לציבורי, מאחר והסדרי הכוח החברתיים בונים את המציאות של כל אחת ואחת, ולהיפך. המסקנה שלהן היא כי הגברים, גם אם הם מחזיקים דעות מתקדמות, בפועל הם לעולם לא יוותרו מרצונם על זכויותיהם, מעמדם ועמדות הכוח שלהם.

מיתוס האגריס החסריס:

נקודה אחת שתפסה את עיני, בין שלל הפרטים, הפעולות והמאבקים בנושא, היה מיתוס הגברים החסריס. כחלק ממתקפת הנגד הלא מאורגנת של שנות ה-80 כנגד הפמיניזם, פורסם ב-1986 מחקר, על פיו לנשים אקדמאיות, בנות 29, יש רק 20% סיכוי להתחתן. בגיל 35 – הסיכוי יורד בדרסטיות ל-5%, ובגיל 40, אבוי, מגיע ל-1% שלם!! המחקר הזה, אשר בבדיקות מאוחרות יותר התברר כי אין לו שחר וקשר למציאות, פורסם בהרחבה וצוטט בלי הרף, ויצר את מיתוס הגברים החסריס. המשמעות: הנשים חסרות ערך, ואילו הגברים נדירים ויקרים כיהלומים. בנוסף, שידרו אמצעי התקשורת – טלוויזיה וסרטים את המסר המסולף - את אומנם משוחררת, אבל מעולם לא היית בודדה ואומללה כל כך! במחקרים שבדקו עם הנשים, התברר שוב כי הכול שקרים. הבעיה העיקרית שלהן הייתה אי שוויון בעבודה. נושא מציאת בן זוג מוקם הרחק הרחק למטה.

מאבקי שנות ה-70 – טרם הסתיימו

שורה ארוכה נושאים נפתחו לדיון ציבורי על ידי נשים פמיניסטיות בשנות ה-70, וחלק גדול מהם, לצערנו, עדיין חס ובלתי פתור גם היום:

- **ייצוג הולם** - נוכחות שווה של נשים בעמדות כוח בחברה – ובעיקר בפוליטיקה, בפרלמנטים, בחברות כלכליות, בשירות הציבורי, באוניברסיטאות ועוד.
- **שליטת האישה בגופה** - המאבק להפיכת הפלות לחוקיות ובחינם- הוא אחד הנושאים החמים ביותר, אשר לא הסתיים עד היום, וכרוך במאבק חזיתי כנגד כל הממסד הדתי השמרני בעל העוצמה הכלכלית והפוליטית.
- המאבק נגד **פורנוגרפיה כאמצעי לדיכוי**, השפלה ושליטה בנשים- גם הוא בלתי פתור. קתרין מקקנון התייחסה לקשר הקיים בין פורנוגרפיה לבין **אלימות נגד נשים, אונס ורצח נשים**: "פורנוגרפיה היא התיאוריה. אונס הוא המעשה".
- ב-1974 הוטבע לראשונה המונח "**הטרדה מינית**" והפך לנושא ציבורי ומשפטי.
- בשנות ה-80 הוטבע מונח חשוב נוסף המתאר את מצב הנשים וחוסר יכולתן להתקדם לעמדות מפתח בצמרת הארגונים – "**תקרת הזכוכית**".
- בעשור האחרון עלתה למודעות התופעה של **סחר בנשים לזנות**.
- המאבק נגד הפיכת האישה לאובייקט מיני - **תדמית האישה בפרסומות**.
- "**מודל הברבי**" – מודל הגוף המושלם והבלתי מושג – מזיק מאד, מופיע גם היום בצורה של אנורקסיה, דיכאונות, ניתוחים פלסטיים להגדלת חזה ושינויים בגוף.
- **גווים שונים של הפמיניזם** – הפמיניזם המזרחי, הפמיניזם השחור, הפמיניזם הלסבי, הפמיניזם הערבי, הפמיניזם החרדי ועוד ועוד.

**האם עברנו כברת דרך משמעותית? כשמסתכלים אחורה מבינים כמה התקדמנו.
האם סיימנו את העבודה? כשחולמים קדימה, רואים עד כמה הדרך עוד ארוכה.**